

Щодо адміністративно-правового статусу Служби судової охорони*Уткіна М.С.¹, Миргород-Карпова В.В.²*

Опубліковано	Секція	УДК
03.04.2023	Право	347.73

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7840312>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Служба судової охорони становить собою відносно нову інституцію в Україні, незважаючи на те, що початок її створення мав місце ще у 1992 р. Ефективне забезпечення правопорядку в контексті проведення судового засідання є одним із основних компонентів реформування системи здійснення правосуддя, що повинні відповідати європейським стандартам. Саме Служба судової охорони є державним органом в системі правосуддя, що функціонує з метою забезпечення охорони й підтримки порядку в судових інстанціях. Проте, було зазначено, що наразі Служба судової охорони перебуває на завершальному етапі формування, незважаючи на те, що її аналоги успішно функціонують у різних країнах (зокрема, США, Канаді й ін.). Автори зосередили свою увагу на визначенні адміністративно-правового статусу Служби судової охорони з урахуванням реформаційних процесів, що мають місце в системі забезпечення правосуддя. Автори акцентували увагу на складових елементах адміністративно-правового статусу Служби правової охорони. З урахуванням плюралізму наукових поглядів щодо елементів адміністративно-правового статусу, автори зосередили увагу на більш комплексному аналізі структурних компонентів. Зокрема були розглянуті: організаційні (мета створення й завдання діяльності, структура Служби, принципи діяльності) й змістовні (сутнісних) (повноваження та компетенція, права й обов'язки, юридична відповідальність та система гарантій) елементи. В цілому, було зазначено, що судова охорона є однією із найголовніших гарантій діяльності судів в цілому й суддів зокрема. Відповідно до Конституції України, суддям гарантовано незалежність і недоторканність. Саме для забезпечення охорони й підтримання громадського порядку у судових інституціях, припинення проявів неповаги до суду, забезпечення особистої безпеки суддів й членів їх сімей, працівників суду функціонує Служба судової охорони. Саме виконання цих функцій автори визначили як мету створення даної інституції, що відноситься до організаційного елементу адміністративно-правового статусу Служби судової охорони.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, громадський порядок, принципи діяльності, публічний контроль, Служба судової охорони.

Annotation. The Judicial protection service is a relatively new institution in Ukraine, even though its creation began in 1992. Effective enforcement of law and order in the context

¹ кандидат юридичних наук, доцент, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства, Сумський державний університет <https://orcid.org/0000-0002-3801-3742>

² кандидат юридичних наук, доцент, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки, Сумський державний університет <https://orcid.org/0000-0002-3302-221X>

of holding a court session is one of the main components of reforming the justice system, which must meet European standards. The Judicial protection service is a state body in the justice system that ensures protection and maintains order in the courts. However, it was noted that the Judicial protection service is currently at the final stage of formation, although its counterparts successfully function in various countries (notably the USA, Canada, etc.). The authors focused on determining the administrative and legal status of the Judicial protection service, considering the reformation processes taking place in the justice system. The authors emphasised the constituent elements of the administrative and legal status of the Judicial protection service. Considering the pluralism of scientific views on administrative and legal status elements, the authors focused on a more comprehensive analysis of structural components. In particular, the following were considered: organisational (purpose of creation and task of activity, structure of the Service, principles of activity) and substantive (substantial) (powers and competence, rights and obligations, legal responsibility, and system of guarantees) elements. It was stated that judicial protection is one of the most important guarantees of the activity of courts in general and judges in particular. According to the Constitution of Ukraine, judges are guaranteed independence and inviolability. The Judicial protection service functions precisely to ensure the protection and maintenance of public order in judicial institutions, to stop acts of disrespect for the court, and to ensure the personal safety of judges, their family members, and court employees. The authors defined the performance of these functions as the goal of creating this institution, which refers to the organisational element of the administrative and legal status of the Judicial protection service.

Key words: administrative and legal principles, corruption, anti-corruption, principles of anti-corruption, entities.

Вступ

Стаття 126 Конституції України проголошує незалежність і недоторканність суддів, що гарантуються Конституцією і законами України, а вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється (Конституція України, 1996). Для забезпечення демократичного устрою в державі потрібні надійні гарантії, які забезпечують правову державу, дієві механізми контролю влади та свободу слова. Ці гарантії дозволяють громадянам бути рівними перед законом, контролювати дії влади та висловлювати свої думки та переконання. Незважаючи на це, протягом останнього десятиліття питання щодо неналежної охорони судових інституцій, установ залишається доволі актуальним. З урахуванням цього, судді, працівники апарату суду й учасники судових процесів можуть почуватись у небезпеці в контексті відсутності необхідного рівня захисту та охорони.

Як зазначає В. Кібець (2019), безпека та недоторканість суддів та працівників судової системи є необхідними умовами для забезпечення справедливості та законності судових рішень. На нашу думку, саме такого роду гарантії надають змогу суддям й іншим працівникам апарату суду працювати незалежно від будь-яких тисків та забезпечувати високу якість та об'єктивність рішень, що приймаються в судовій системі. З урахуванням вищезазначеного, вважаємо, що вирішення останніх питань, що пов'язані із організаційними складовими функціонування і виконання своїх повноважень Службою судової охорони, є запорукою надійного захисту судової незалежності.

Зважаючи на актуальність тематики дослідження, вбачаємо за мету здійснити характеристику адміністративно-правового статусу Служби судової охорони як державного органу в системі правосуддя, що функціонує з метою забезпечення охорони й підтримки порядку в судових інстанціях.

Результати

Після припинення діяльності спеціального підрозділу Міністерства внутрішніх справ «Грифон» в Україні в 2015 році, судові установи певною мірою стали «беззахисними». Зокрема, це означає, що особи, які можуть заважати роботі суддів, порушувати громадський порядок, а також зривати судові засідання з урахуванням того, що вони мають вільний доступ до приміщень суду. Ситуація стала особливо актуальною, оскільки судова влада повинна мати можливість працювати безперешкодно та забезпечувати виконання законів. Це може бути досягнуто за допомогою ефективних заходів безпеки та захисту судів та їхніх працівників, зокрема, через створення спеціальних служб, які будуть забезпечувати безпеку та порядок під час засідань в судових установах (Резнік та ін., 2021).

На нашу думку, в цілому гарантії забезпечення безпеки представників судової гілки влади повинні включати в себе створення необхідного комплексу умов для діяльності суду, зокрема організаційно-технічного й економічного характеру. Такий комплекс буде включати забезпечення належної охорони приміщень судових інстанцій, належних умов їх функціонування. Саме у поєднанні ці заходи дозволять досягти першочергового й основного завдання – захист життя та здоров'я, честі, гідності суддів і всіх учасників судового процесу від протиправних посягань.

Аналізуючи систему заходів державного захисту суддів й працівників апаратів судів, слід виокремити Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» (1993), положення якого закріплюють комплексні заходи державного захисту в тому числі і суддів й працівників апаратів судів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб.

Зокрема, були випадки, коли суди були заміновані, а судді боялися виходити на вулиці; надмірно емоційні відвідувачі судових інстанцій псували майно, знищували особисті речі суддів, дезорганізували зали судових засідань або стріляли по залі. Наприклад, у вересні 2018 р. було здійснено збройний напад на суддю Святошинського районного суду м. Києва С. Дячука, в січні 2019 р. – напад на в.о. голови Кам'янка-Бузького районного суду Львівської області М. Самсіна, в лютому 2019 р. – підпал будинку судді Старобільського районного суду Луганської області І. Кудрявцева й обстріл маєтку судді Рівненського міського суду П. Денисюка. Як зазначив В. Кібець, вищезазначені судді пов'язують такого роду напади зі своєю професійною діяльністю (Кібець, 2019).

Аналізуючи правові підстави створення Служби судової охорони, то стаття 160 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (2016) закріплює положення, що підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу здійснює Служба судової охорони. У 2019 році Вища рада правосуддя своїм рішенням затвердила Положення про Службу судової охорони (2019). Зокрема, вищезгадані нормативно-правові акти регламентують процедуру формування Служби судової охорони, її основні завдання й функції, повноваження посадових осіб, порядок зайняття посад та умови несення служби з охорони та підтримання громадського порядку в судах.

Важливе концептуальне значення в аналізі діяльності Служби судової охорони належить її адміністративно-правовому статусу. В цілому, наголошуємо на тому, що серед науковців-адміністративістів не існує уніфікованої точки зору на структуру

адміністративно-правового статусу органу влади в цілому, а тому превалює плюралізм наукових поглядів.

Адміністративно-правовий статус Служби судової охорони має свої особливості, а тому є дискусійною основою для проведення дослідження. Це зумовлено наявністю різних категорій службовців у складі Служби судової охорони. Пропонуємо для більш точного і влучного формулювання сутності й значення адміністративно-правового статусу такої інституції як Служба судової охорони щодо охорони та підтримання громадського порядку в судах, проаналізувати й надати визначення таким категоріям як «правовий статус» в цілому й «адміністративно-правовий статус» зокрема.

Розглядаючи категорію «правовий статус», знаходимо різні погляди представників наукової спільноти на її трактування. Зокрема, О. Музичук пропонує розуміти під «правовим статусом» систему закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення в системі правовідносин, вказують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними (Музичук, 2008). У свою чергу, за О. Скакун «правовий статус» слід розглядати як передбачену законодавством систему взаємозалежних прав, законних інтересів, обов'язків суб'єкта права (Скакун, 2009). Доволі цікаву позицію знаходимо у праці С. Курила. Зокрема, у статті автор характеризує категорію «правовий статус» у загальному вигляді як специфічну якісну характеристику властивість, яка визначає положення, становище суб'єкта у тій чи іншій системі суспільних відносин – економічних, соціальних, політичних, міжнародних через правове юридичне встановлення його прав та обов'язків (Курило, 2012). На нашу думку, під правовим статусом слід розглядати сукупність закріплених на нормативному рівні правових норм, які регулюють діяльність суб'єкта права, його роль, а також права, законні інтереси та обов'язки.

Наступною категорією, визначення якої потрібно розглянути, є «адміністративно-правовий статус». Т. Коломонець (2011) надає наступне визначення категорії «адміністративно-правовий статус». Це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними. У свою чергу, С. Курило визначає «адміністративно-правовий статус» як одну із головних, центральних правничих категорій, що має неабияке теоретичне й значення, оскільки він є одним із тих якісних показників, за якими робляться висновки про рівень правової зрілості держави та суспільства (Курило, 2012).

Знаходимо також у доробках представників наукової спільноти безпосередньо і визначення «адміністративно-правовий статус Служби судової охорони». Зокрема, З. Журавльова (2020) наголошує на тому, що це визначена нормами адміністративного права юридична категорія, що структурно включає в себе складові елементи, за допомогою яких визначаються її завдання, функції, мета створення та діяльності, права і обов'язки в системі правовідносин охорони та громадського порядку в судах, що вирізняють її з-поміж інших правоохоронних органів, та відповідальності, що дозволяє їй бути повноцінним учасником адміністративно-правових відносин в питаннях забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів учасників судового процесу. На нашу думку, дане визначення цілком повністю корелюється із основними складовими елементами даної категорії: цільовий блок, структурно-організаційний і компетенційний блоки.

Щодо виокремлення конкретних елементів адміністративно-правового статусу також немає єдності. Зокрема, деякі науковці виокремлюють організаційний (мета

створення й завдання діяльності, структура Служби, принципи діяльності) й змістовний (сутнісний) (повноваження та компетенція, права й обов'язки, юридична відповідальність та система гарантій) елементи. Незважаючи на те, що дискусійність питання породжує плюралізм наукових думок, вважаємо, що основні елементи є загальними та виокремлені рівною мірою.

Аналізуючи адміністративно-правовий статус Служби судової охорони, слід зазначити, що у самій назві дана інституція має чітко визначене завдання й мету свого функціонування. Зокрема, це забезпечення охорони та підтримка громадського порядку у судових інституціях. Аналізуючи завдання Служби судової охорони звертаємось до вже згаданого Положення про Службу судової охорони (2019). Саме у пункті 12 чітко окреслені завдання, до яких належать:

- підтримання громадського порядку в суді;
- припинення проявів неповаги до суду;
- охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя;
- виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду;
- забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу.

Необхідно зазначити, що у даному Положенні також визначені і функції, що закріплені за Службою судової охорони, проте, на нашу думку, такий перелік не є вичерпним. З огляду на функції, які здійснює Служба судової охорони можливо розділити функції на певні категорії. Зокрема, це: охоронні й захисні функції; попереджуючі або ж превентивні; інформаційно-аналітичні й забезпечуючі функції Служби судової охорони.

О. Шкурко в авторефераті доволі влучно визначає компетенцію Служби судової охорони як певного роду обсяг завдань, які покладаються на цю Службу та реалізуються з урахуванням наданих їй прав та обов'язків. У свою чергу, автор наголосив на тому, що повноваження Служби судової охорони включають права та обов'язки, що надаються державою та закріплюються відповідними законами, які є необхідними та достатніми для належного виконання завдань та функцій, що покладені на цю Службу (Шкурко, 2020). Для того, щоб комплексно визначити повноваження Служби безпеки України, необхідно згадати вже зазначені раніше Положення про Службу судової охорони (2019) й Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (2016). Стаття 162 даного Закону закріплює наступні повноваження Служби судової охорони:

- забезпечення пропуску осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя та на їх територію транспортних засобів;
- забезпечення підтримання та реагування на порушення громадського порядку при розгляді справ судом, вжиття заходів до припинення проявів неповаги до суду;
- здійснення заходів з охорони, забезпечення недоторканності та цілісності приміщень судів, органів і установ системи правосуддя, недоторканності та цілісності розташованого у таких приміщеннях майна, запобігання, недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього;
- здійснення заходів із запобігання загрозам особистій безпеці суддів, членів їх сімей, працівників суду, а також у суді - учасників судового процесу, виявлення та нейтралізації таких загроз; вживає у разі надходження від судді відповідної заяви необхідних заходів для забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї;
- реагування в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані із посяганням на суддів, членів їх сімей, працівників суду, учасників судового процесу (Про судоустрій і статус суддів, 2016).

Дані повноваження Служби судової охорони дублюються і в Положенні (2019), проте вони дещо конкретизовані й доповнені. Відповідно до Положення про Службу судової охорони, повноваження є наступними:

- здійснення спеціальних заходів щодо забезпечення безпеки суддів, працівників апарату суду, співробітників Служби судової охорони та їх близьких родичів;
- вжиття заходів негайного реагування на кожний випадок протиправних дій, що став їй відомий, щодо суддів, працівників апарату суду, співробітників Служби судової охорони та їх близьких родичів;
- забезпечення захисту життя, здоров'я, гідності, житла та майна осіб, взятих під захист, відповідно до характеру загрози;
- своєчасне повідомлення підзахисних осіб про зміну або скасування заходів щодо їх безпеки;
- здійснення забезпечення особистої безпеки суддів Вищого антикорупційного суду та особистої безпеки членів їхніх сімей та збереження їхнього майна; у разі потреби за заявою судді Вищого антикорупційного суду забезпечення цілодобової охорони особистої безпеки судді та членів його сім'ї, а також тимчасове розміщення таких осіб у місцях, що гарантують їхню безпеку; за заявою судді Вищого антикорупційного суду забезпечує цілодобову охорону особистого або службового житла судді;
- здійснення заходів у межах компетенції стосовно запобігання, виявлення і припинення терористичних актів, злочинів терористичної спрямованості на об'єктах охорони та взаємодіє з іншими суб'єктами боротьби з тероризмом з питань застосування сил та засобів Служби;
- вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і громадській безпеці, що виникли на об'єктах охорони внаслідок вчинення протиправних дій;
- забезпечення криптографічного захисту інформації, яка є власністю держави, та інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої визначена законом;
- здійснення в межах повноважень міжнародного співробітництва з метою вдосконалення роботи Служби й інші повноваження, визначені у пункті 13 Положення про Службу судової охорони (2019).

Погоджуємось із думкою О. Шкурко (2020), що без конкретно закріплених та виокремлених у нормах чинного вітчизняного законодавства прав та обов'язків, спрямованих на реалізацію визначених державою завдань, неможливо говорити про правосуб'єктність цього органу. При цьому, компетенція та повноваження не є сталими категоріями і можуть змінюватися залежно від розвитку суспільних відносин, що виникають під час проведення правосуддя, а також від характеру та обсягу завдань, що покладаються на Службу судової охорони.

Необхідно зазначити, що на співробітників Служби судової охорони поширюється дія Дисциплінарного статуту Національної поліції України, який описує основні принципи службової дисципліни в Національній поліції України, включаючи повноваження поліцейських та їхніх керівників з її дотримання, типи стимулів і дисциплінарних санкцій, а також процедури їх застосування і оскарження. Як зазначено у преамбулі цього Статуту, його дія поширюється й на співробітників Служби судової охорони.

Таким чином, на підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що адміністративно-правовий статус Служби судової охорони – сукупність закріплених й визначених нормами адміністративного права наступних елементів: завдань, функцій, мети створення та діяльності, відповідальності прав і обов'язків Служби судової охорони. Виходячи із даного визначення, структурними елементами адміністративно-

правового статусу Служби судової охорони є її мета створення, завдання діяльності, її структура, повноваження та компетенція, права й обов'язки, юридична відповідальність та система гарантій, що було проаналізовано вище.

Список використаних джерел

1. Журавльова З. (2020). Адміністративно-правовий статус Служби судової охорони. Вісник АПСВТ, №3-4, С.48-53.
2. Кібець В. О. (2019). Судова охорона як одна з гарантій діяльності судів. *Порівняльно-аналітичне право*, № 1, С. 215-217.
3. Коломоєць Т. О. (2011). Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 576 с.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Курило С. Л. (2012). Адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ як суб'єкта взаємодії з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. *Форум права*, № 1, С. 523-526.
6. Музичук О. М. (2008). Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права*, № 1, С. 316–321.
7. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>
8. Про затвердження Положення про Службу судової охорони : Рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#Text>
9. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
10. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Енциклопедичний курс: підручник 2-е вид., перероб. і доп. Харків : Еспада, 2009. 752 с.
11. Шкурко О. І. (2020). Адміністративно-правове забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Сумський державний університет, 21 с.
12. Reznik, O., Utkina, M., Starinskyi, M., Isaieva, N., & Kysil, L. (2021). Judicial protection service and its analogues: a comparative legal research. *Amazonia Investiga*, 10(47), 47-53. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.5>